

Van nood naar deugd

Door Jan IJzerman

De zelfredzaamheid van de inkoper bij decentrale overheden wordt dikwijls zwaar op de proef gesteld. Vooral bij duurzaam inkopen, waar hij heeft te maken met een reeks aan beleidsadviezen, handleidingen en criteriadocumenten. En als hij zich hier doorheen geworsteld heeft, komen duurzaamheidselementen er in het bestek niet zelden bekaaid en onsamenhangend vanaf. Vooral bij de aanbesteding van afvaldiensten wreekt zich dit uiteindelijk ook in de portemonnee van gemeenten, provincies en waterschappen. Het vooroordeel dat 'duurzaam' ook duur uitpakt, is hardnekkig.

Op de kosten voor luchtkwaliteit na, is de Nederlandse overheid als geheel het meeste kwijt aan afval. Jaarlijks wordt ruim €300 miljoen aan afvalbeheer uitgegeven, exclusief riolering en reiniging. Vrijwel alle afvaldiensten van overheden worden aanbesteed. Dit schept dus een kans om hierop niet alleen budgettair, maar ook duurzaam te sturen. Uit recent onderzoek van MWH Global(*) blijkt dat dit bij lagere overheden nauwelijks gebeurt. En dat is vreemd, aangezien kostenbeheersing en duurzaamheid binnen het afvaldossier hand-in-hand gaan. Bovendien hanteren lagere overheden zelden de Ladder van Lansink als kapstok bij de aanbesteding van afvaldiensten, hoewel deze afvalhiërarchie stevig verankerd is in het Landelijk Afvalbeheerplan.

Prijselasticiteit

Inmiddels beweegt de ene na de andere gemeente hemel en aarde om lopende afvalcontracten open te breken. Men heeft zich een aantal jaren geleden behoorlijk verkeken op de prijselasticiteit die de afvalmarkt kenmerkt. In 2000 bedroeg de gemiddelde afvalstofheffing per inwoner nog €77 in 2012 is dit gestegen naar €106. In totaal verwachten de gemeenten dit jaar samen €1,766 miljard aan reinigingsheffingen te innen

om hun begroting rond te krijgen. Sinds 2005 is de kostprijs met 7% gestegen, terwijl het afvalaanbod met 3% is gedaald. De vraag is of een niveau van rond €100 per inwoner gerechtvaardigd wordt door de oplopende waarde van afvalstromen.

Afval is in toenemende mate grondstof. Dat is geen loze reclamekreet, maar de harde werkelijkheid. En dat betekent dat eraan verdiend kan worden. Afvalverwerkers hoeven steeds minder te leunen op het aloude poorttarief, waar hun klassieke verdienmodel op is gebaseerd. Anders gezegd: het automatisch neertellen van een 'gate fee' door lagere overheden is, zowel uit een oogpunt van gezond economisch verkeer van goederen als duurzaamheid, niet meer van deze tijd. Bovendien, elke kilo afval die niet in de verbrandingsoven verdwijnt, bespaart op basis van de lopende contracten gemiddeld zo'n 9 tot 11 eurocent.

Groenafval

Nemen we groenafval onder de loep, dan blijken duurzaamheid en kostenreductie vrijwel recht evenredig aan elkaar. De inzameling, verwijdering en verwerking van groenstromen blijkt onnodig een enorme kostenpost voor zowel rijksdiensten als gemeenten, waterschappen en provincies. Denk alleen al aan ons gft-afval, bermgras van wegen en dijklichamen, knip- en snoeihout. De hoeveelheid gemeentelijk groen loopt jaarlijks tegen de 700kton, tegen een gemiddeld verwijderings-tarief van €21 per ton. Waar voor ons huishoudelijk (grof) restafval

bronscheiding steeds verder doorgevoerd wordt, staat dit bij het aanbieden van allerhande groenstromen (met uitzondering van huishoudelijk gft-afval) door overheden nog in de kinderschoenen. Bijvoorbeeld van B-hout en ruwe houtchips wordt slechts 10% voor hergebruik aangeboden. Zou de aanbesteding van deze groenstromen vanuit bijvoorbeeld Klimaatbeleid worden aangestuurd – vervanging van fossiele door groene grondstoffen, inclusief voor kunststoffen, chemische hulpstoffen en bouwmaterialen – dan zijn er weinig redenen om nog (hoge) gate fees uit te betalen. De recycling- en grondstoffenindustrie weet inmiddels zoveel waarde uit groenafval te creëren, dat publieke organen binnen afzienbare termijn dit ten minste kosteloos moeten kunnen laten afvoeren. Joan Prummel, kwartiermaker Grondstoffenmanagement bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken, verwoordt de afvalambitie van de rijksoverheid als volgt: "Het Rijk verandert van inkoper van afvaldiensten naar leverancier van grondstoffen". Volgens Prummel moeten en kunnen overheden hun eigen grondstofkringlopen sluiten. Daarmee kan een belangrijke bijdrage worden geleverd aan de bezuinigingsopgave.

Klimaat- en grondstoffenbeleid kruisen elkaar bij de noodzaak om zoveel mogelijk van het organisch koolstof in groenafval te behouden en in allerhande materialen te hergebruiken. Op de Ladder van Lansink staan hergebruik en recycling ook bóven verbranding of vergisting van groenstromen: materialentransitie (bijvoorbeeld biomassa voor bouwmaterialen) gaat dus vóór energietransitie (verbranding, vergisting). Dit betekent voor de inkoper van afvaldiensten dat hij hergebruik en recycling hoger moet waarderen dan energietoepassingen; bij energieconversie gaat immers alle opgeslagen koolstof (in de vorm van CO₂) verloren. Daarmee is hij bovendien onherroepelijk goedkoper uit dan wanneer louter op CO₂-uitstoot (transport en verwerking) wordt gelet. Hergebruik en recycling impliceren een positieve waarde van afval, waar verbranding en vergisting nog geld kosten. De winst van een publieke aanbesteding op klimaat- en grondstoffenefficiency is dus in klinkende munt uit te drukken. Inkoopers kunnen daartoe sinds kort gebruik maken van een Beslisboom Duurzaam Aanbesteden Groenstromen (BDAG).

Homogene afvalstromen

Een beslisboom kan overheden tot leidraad dienen bij het inkopen van afvaldiensten. Het BDAG- model loodst de inkoopende dienst in no time door een aantal principes bij het opstellen van uitsluitings- en gunningcriteria. Daarbij moet de aanbestedende overheid wel de noodza-

kelijke randvoorwaarden voor de markt scheppen om het groenafval ook daadwerkelijk tot waarde te kunnen brengen. De belangrijkste voorwaarde is wel dat de groenstromen in homogene delen worden aangeboden. Waar relatief schoon en hoogwaardig natuurgras gemengd met wegbermgras wordt aangeboden, zal er sprake zijn van waardevermindering in plaats van waardevermeerdering. Met papier en plastic is dit niet anders. Wordt gegund volgens het principe dat hergebruik en recycling van het groenafval tot een lagere fictieve inschrijfprijs leiden dan energieconversie (vergisting en verbranding), dan wordt de markt geprikkeld het hoger op de Ladder van Lansink te zoeken. En hoe hoger men deze ladder beklimt, hoe minder men van een gate fee afhankelijk zal zijn. Hergebruik en recycling leiden dus ook in een groenbestek in principe tot beduidend lagere verwijderingskosten.

Een andere randvoorwaarde moet zijn dat zowel het behoud van zoveel mogelijk organisch koolstof in het groenafval als CO₂-emissiereductie tot de gunningcriteria worden gerekend. Ook dit element speelt het klimmen op 'de Ladder' in de kaart. Tot slot moeten deze beide gunningcriteria in meetbare prestaties zijn vertaald in het bestek, waarop na gunning ook wordt gemonitord. In de snel veranderende markt van groene grondstoffen leent vrijwel iedere aanbesteding zich voor het aangaan van een prestatiecontract, waarin innovatie wordt beloond. Ook bij overheden waar schraalhans keukenmeester is, moeten prijs en kwaliteit evenwichtig deel uitmaken van hetzelfde groenbestek. Geheid dat hij naderhand spekkoper blijkt te zijn.

Over de auteur: Jan IJzerman is senior adviseur Waste & Resources, Hoofd Vakgroep Reststoffen bij MWH Global, e-mail: jan.ijzerman@mwhglobal.com

(*) Het aanbestedingsonderzoek van MWH Global is tot stand gekomen met medewerking van Gerard Teuling (MVO Nederland) en Henk Wijnen (Expertisecentrum Aanbesteden PIANOo).

'Ik wil per maand weten hoeveel textiel is ingezameld.'

Wij regelen dat.

Wij zijn stichting KICI. Specialist in inzameling en hergebruik van textiel. Wij doneren de gehele opbrengst aan goede doelen in binnen- en buitenland. Bel 070 383 0306 voor een vrijblijvend gesprek. www.kici.nl

KICI
INZAMELEN DONEREN INNOVEREN

logisch!